

ФЕДОРОВСКИЕ ЧТЕНИЯ, Москва: РАН, 2005,
660 стр.; 60 x 90 1/16

Федоровские чтения што би на нашем језику буквално у преводу гла-сило *Фјодоровска читања*, предста-вља специфичну и врло занимљиву едицију, прозвану по првом руском штампару Ивану Федорову. Едиција је покренута још 1950. године у Др-жавној библиотеци “Владимир Илич Лењин” у Москви, и била посвећена руском првоштампару Ивану Федо-рову. Послије прве књиге услиједила је пауза. Престало је излажење ове едиције до доласка Евгенија Љвовича Немировског у Лењинку (1973), који ју је обновио и замислио њено годи-шње приређивање. Први зборник који је проф. Немировски приредио поја-вио се крајем 1973. године. Био је по-свећен почетку штампања у Украјини. Године 1981. *Федоровска читања* су се појавила поводом 400-годишњице штампања Острошке *Библије*, књиге која је одиграла врло значајну улогу у историји источнословенске културе. (Научни скупови о Острошкој *Библи-ји* су одржани у Љвову и Острогу.)

Није пошло за руком Немировском да едицију претвори у годишњак. До-живио је, међутим, да поводом његове 80-годишњице *Федоровское читање* буде приређено њему у част. У органи-зацији Руске академије наука одржан је 20-21. априла 2005. године међуна-

родни научни скуп, на који је писац ових редова имао част да буде позван. Од реферата поднесених на том скупу објављена је волуминозна књига (660 стр.). На скупу је третирана научна проблематика у оквиру три блока:

I. Допринос Евгенија Љвовича Не-мировског изучавању историје књиге (поводом 80 година од рођења);

II. Историја словенског ћирилич-ког штампарства с краја XV до XVIII вијека;

III. Историјски извори и историо-графски аспекти изучавања историје књиге.

I

Поводом 80-годишњице рођења Евгенија Љвовича Немировског, под-несено је десет саопштења, и то:

1). В. И. ВАСИЉЬЕВ, Ю. А. ЛА-БЫНЦЕВ, А. Ю. САМАРИН: *Евгений Львович Немировский: вехи творче-ской биографии* (Е. Љ. Немировски: међаши у стваралачкој биографији);

2) Т. А. ДОЛГОДРОВА: *Гутенбер-говский триптих Е. Л. Немировского* (Гутенбергово трокњижје Е. Љ. Не-мировског);

3) Д. МАРТИНОВИЧ: *Вклад Е. Л. Немировского в южнославянскую би-блиологию* (Допринос Е. Љ. Немиров-ског јужнословенској библиологији);

4) С. Р. ДОЛГОВА: *Е. Л. Немировский – исследователь Российского государственного архива древних актов* (Е. Љ. Немировски – истраживач Руског државног архив древних аката);

5) А. Л. ПОСАДСКОВ: *Е. Л. Немировский как историк советской книги* (Е. Љ. Немировски као историчар совјетске књиге);

6) Б. В. ЛЕНСКИ *Е. Л. Немировский о путях развития книгоиздания в нашей стране* (Е. Љ. Немировски о путевима развитка штампарства наше земље);

7) Ф. КРАУЗЕ: *Профессор Евгений Львович Немировский и журнал „Маргиналиен“ Пиргајмеровского общества (ФРГ)* (Професор Е. Љ. Немировски и часопис „Маргиналиен“ Пиргајмеровског друштва Источна Њемачка);

8) З. К. СОКОЛОВСКАЯ: *О книгах Е. Л. Немировского, изданных в серии Российской академии наук „Научно-биографическая литература“* (О књигама Е. Љ. Немировског, издатих у серији Руске академије наука „Научно-биографска литература“);

9) Э. И. ПОЧТАРЬ: *Роль Е. Л. Немировского в становлении патентного дела в России* (Улога Е. Љ. Немировског у институцији патената);

10) Г. И. КОВАЛЬЧУК: *Работы Евгения Львовича Немировского в фондах Национальной библиотеки Украины им. В. И. Вернадского* (Рад Е. Љ. Немировског у фондовима Националне библиотеке Украјине).

Ad. 1.

Тројица руских научника (В. И. Васильев, Ј. А. Лабинцев и А. Ј. Самарин), поводом 80-годишњице академика Евгенија Љвовича Немировског, познатог руског библиолога и историчара књиге,

доктора историјских наука и професора универзитета у Москви, дају синтезу његовог стваралаштва високо вреднујући његово мјесто у науци и култури словенских народа (стр. 5-16). Његов стваралачки опус износи преко 2000 библиографских јединица, од којих су 104 монографске публикације (књиге, брошуре). Просјечно годишње овај неуморни научник објављује 2-3 књиге и 20-25 чланака, колико и неки научни институт који има годишње солидну истраживачку активност и запажену издавачку продукцију. Његови радови су објављивани у Украјини, Бјелорусији, Литванији, Естонији, Њемачкој, Великој Британији, Француској, Пољској, Чешкој, Словачкој, Бугарској, САД, Хрватској, Србији и Црној Гори.

Необично је широк дијапазон тема које је обрађивао овај свестрани истраживач. У његовим истраживањима посебно мјесто заузима историја књиге у Русији и страним земаљама, историја и савремени положај полиграфске технике, теоријски проблеми библиологије, савремена издавачка дјелатност, библиографија, библиотекарство, библиофилство, књижарство. Може се слободно рећи да нема ниједног аспекта библиологије о којему није темељито писао Е. Љ. Немировски. Бројне су периодичне публикације у којима је он сарађивао. Тројица руских научника наводе главније.

Слиједи потом његов животопис, затим радна биографија. Наводе се важније књиге које је написао сам, или у коауторству, посебно оне које се односе на руског првоштампара – Ивана Федорова, затим на првог словенског штампара Швајполта Фиола и на бјелоруског штампара Франциска Скорину, итд.

Аутори посебно стављају акценат на сарадњу Немировског са Централ-

ном библиотеком Црне Горе и капиталним издањима које је она штампала под његовим ауторством.

Скрећу пажњу на пројекат више-томних његових књига на њемачком језику у издању Валентина Кернера у Баден-Бадену.

Нови крупни пројекат Евгенија Љвовича представља серија “Историја словенског ћириличног штампарства 15-17 в.” у оквиру које се током 2005. појавила двотомна књига “Почетак штампања код Јужних Словена”.

Напокон, аутори скрећу пажњу на четворокњижје Е. Љ. Немировског о Ј. Гутенбергу, о чему подробније пише сљедећи аутор – Долгодрова.

Ad. 2.

Т. А. Долгодрова: *Гутенберговски триптих Е. Љ. Немировског* (стр. 17-28)

Е. Љ. Немировски о оцу савременог штампарства Јохану Гутенбергу (Gutenberg-Gesellschaft), написао је три фундаменталне монографије. Једна је посвећена техничким аспектима штампе и усавршавању штампарства, друга – непосредном изуму европског штампарства, а трећа – библиографији о Гутенбергу (1454-1550). Уколико би ове књиге биле резултат колективног труда неке универзитетске катедре или одређеног научноистраживачког института, по мишљењу Долгодрове, свака од њих би изазвала свјетску сензацију. Утолико више пажње заслужује титански напор једног човјека, закључује она.

Евгеније Љвович је објавио четири књиге о Гутенбергу, а не три како би се закључило из наслова чланка Т. А. Долгодрове. Прву књигу о Ј. Гутенбергу објавио је још 1989. године под

насловом: *Иоганн Гутенберг. Около 1399-1468* (Москва, 1989, 319 стр.)

Год. 2000. Руска академија наука издала је прву велику монографију о Гутенбергу Е. Љ. Немировског *Изобретение Иоганна Гутенберга. Из историји книгопечатания.*

Технически аспекти (Москва, 2000, 659 стр).

Трећа његова капитална књига о проналазачу штампарске пресе с покретним словима појавила се прве године трећег миленијума *Иоганн Гутенберг. Около 1399-1468* (Москва, 2001, 559 стр.) у којој је аутор свестрано представио живот и дјелатност Ј. Гутенберга у свим аспектима. То је у правом смислу ријечи „Дивот-издање”. Долгодрова анализира сва четири поглавља ове књиге: изворе и историографију, у којој су, како она каже, проанилизирани сви знајанији радови о Гутенбергу; дата је критичка анализа најважнијих монографија о њему. Говори се о формирању Гутенберговог музеја у Мајнцу и Гутенбергског друштва (1900), о појави 1925. године угледног годишњака *Gutenberg-Jahrbuch* и његовом значају. Сазнајемо и о историји ксилографије. То је предмет анализе прве и друге главе ове књиге Е. Љ. Немировског. У трећој глави аутор расправља о родослову и породици, о породичном грбу Гутенбергових. Подробно се анализира његов стразбуршки период. У четвртој глави ”Издања” дају се прецизно сви познати егземплари Гутенбергових издања, посебно 42-редне *Библије*, од које је сачувано само 49 примјерака. Према ријечима Долгодрове, Немировски говори о историји сваког примјерка, његовим особинама и пуштању у научни оптицај, залаже се за факсимилно издање примјер-

ка из Њемачког музеја књиге и штаме у Лајпцигу.

Књига Немировског је прекрасно илустрована. Садржи око 500 илустрација, од којих су многе у колору.

Трећа књига Е. Љ. Немировског: *Gutenberg und der ateste Buchdruck in Selbstzeugnissen: Chrestomathie und Bibliographie 1454-1550*. (Baden-Baden, 2003, 214 S) = *Гутенберг и рано штампарство према свједочењу савременика. Хрестоматија и библиографија 1454-1550*", појавила се у издању Валентина Кернера (Баден-Баден, 2003, 214 стр.) поводом 600-годишњице изумитеља штампарске вјештине.

Ad. 3

Д. Ј. Мартиновић: *Допринос Е. Љ. Немировског изучавању јужнословенске библиологије*. (стр. 29-41)

У саопштењу Душана Ј. Мартиновића даје се исцрпан преглед научног рада Е. Љ. Немировског на јужнословенској библиологији; набрајају се његове књиге и брошуре које је написао и објавио код руских и црногорских издавача, на расправе и чланке објелодањене у периодичним публикацијама (руским, српским и црногорским). Према библиографском попису таквих библиографских јединица има 60. Оне су научно фундиране, мање-више, са новом фактографијом.

Доста су значиле за афирмацију црногорске и српске књижне продукције.

Ad. 4.

С. Р. Долгова: *Е. Л. Немировский – исследователь Российского государственного архива древних актов* (стр. 42-45)

С. Р. Долгова подсјећа на истраживања Е. Љ. Немировског као студента

у Руском државном архиву древних аката по питању историје полиграфије СССР-а и његовим открићима из тог домена. . .

Ad. 5

А. Л. Посадсков: *Е. Л. Немировский как историк советской книги* (стр. 45-52)

Аутор насловљеног чланка расправља о дјелатности Евгенија Львовича у Лењинки у вријеме директора Н. М. Сикорског, о његовом плодном раду на полиграфији и издавачкој продукцији од Октобарске револуције до 1932. године, и његовој сарадњи у стручним часописима. у совјетско вријеме. Дао је опис и рецензирао око 200 публикација. Истако се и као организатор научних конференција о издаваштву и историји књиге, и као редактор више зборника о рукописној и староштампаној руској књижи.

Ad. 6

Б. В. Ленский: *О путях развития книгоиздания в нашей стране* (стр. 52-65)

Ријеч је о повећању броја наслова и тиража књига и брошура – објективној закономјерности друштвеног прогреса, о њиховом броју по глави становника, о књижном дефициту, о усклађености са порастом становништва, о политици и планирању издавачке дјелатности. То су есенцијална питања о којима расправља Ленски.

Ad. 7

Фридхилде Краузе: *Проф. Е. Л. Немировский и журнал "Маргиналиен" Пиргајмеровског общества* (ФФГ)

Библиофилско Пиргајмеровско друштво основано је у љето 1956. године, у Берлину, оновременој при-

јетоници Источне Њемачке. Названо је по имену истакнутог њемачког хуманисте и библиофила из Нирнберга. Е. Љ. Немировски је активно сарађивао са водећим људима овог друштва и проф. др Ф. Краузе је то узела за предмет свог реферата. У јануару 1957. Друштво је објавило први број часописа *Маргиналиен* и од тада излази четири пута годишње. Е. Љ. Немировски је написао више прилога о мајсторима екслибриса.

У СССР-у је било основано више библиофилских клубова (Москва, Лењинград, Вороњез и Киров) који су приредили више бројева поменутог часописа. Сви материјали совјетских аутора су били повјерени Евгенију Љвовичу, који их је редиговао и заједно са Ф. Краузовом припремио за штампу у виду специјалних бројева. Такви бројеви часописа су штампани паралелно на руском и њемачком језику и илустровани вишебојним цртежима. Неки бројеви су посвећени историји књиге и књижној илустрацији у Пољској, Бугарској, Мађарској.

Уз то, Ф. Краузова потенцира бројне приказе њемачких аутора на поједине радове Е. Љ. Немировског. . .

Ad. 8

З. К. Соколовская: *О книгах Е. Л. Немировского, изданных в серии РАН "Научно- библиографическая литература"* (стр. 70-80).

Ауторка Соколовска врло опширно разматра, коментарише и доноси рецензије на књиге Е. Љ. Немировског које му је издала Руска академија наука у оквиру НБЛ: "Андреј ЧОХОВ" (1982) у тиражу 48.500 примјерака; Ивана ФЕДОРОВА (1985) у тиражу 50.000 егземплара; трећа књига у серији НБЛ "Иоганн ГУТЕНБЕРГ" (1989)

у тиражу 5. 200 егз.; четврта књига "А. Я. ЧЕРНЯКА" и пета научна биографија се односи на "Анисима Михайлова РАДИШЕВСКОГА", штампана 1997. год. у свега 250 примјерака.

Све ове књиге Евгенија Љвовича добиле су високе оцјене мјеродавне научне критике.

Ad. 9

Е. И. Почтар: *Улога Е. Љ. Немировског у институцији патентног дјела Русије* (стр. 81-83)

Е. Љ. Немировски 1953. године организовао је у Свесавезном научно-истраживачком институту патентно одјељење. Аутор Почтар је, као један од његових ученика и сарадника, поднио саопштење о тој његовој активности и истакао да се „без претјеривања може говорити о непроцјењивом доприносу Е. Љ. Немировског и успјешном развоју домовинског патентног дјела”.

Ad. 10

Г. И. Ковалчук: *Рад Е. Љ. Немировског у фондovima Националне библиотеке Украјине "В. И. Вернадског"* (стр. 83-88)

Аутор разматра примјерке објављених радова Евгенија Љвовича из фонда одјељења староштампаних и ријетких издања украјинске Националне библиотеке.

Ковалчук фокусира своју пажњу посебно на издање Јохана Гутенберга из 2001. године, коју назива спомеником културе, затим скреће пажњу на књиге Евгенија Љвовича:

Фанциск Скорина, Швајполт Фиола, Иван Федорова, "Рождение книги", "Мир книги" и др. његова дјела која се налазе у књижним фондovima украјинских библиотека које младим науч-

ним посленицима Украјине указују на опсег његовог стваралаштва и служе као лијеп примјер угледања на њих. . .

Посебну пажњу Ковалчук скреће на чланке Е. Љ. Немировског који се односе на Украјину.

II

У другом блоку ове занимљиве књиге говори се о историји словенског ћириличног штампарства с краја 15. до краја 18. стољећа. 24 саопштења на међународном научном скупу посвећеном Е. Љ. Немировском дају широку лепезу многих релевантних питања задате теме. Овај блок почиње с расправом о Острошкој Библији чији је аутор Е. Љ. Немировски. Аница Назор, академик из Загреба, пише о једном примјерку дубровачког *Молићвеника* из 1512. године, А. С. Демин је подсетио на *литерарно стварање Франческа Скорина*, В. И. Иванов на *Јеванђеље из 1575. године Петра Мстиславца из Краснодарске научне библиотеке*. В. Мјакишев је говорио о тајним документима *Мамонича*, а М. М. Бељакова, Е. С. Курзина и А. О. Дјукова о књигама *ћириличке штампе 16-17. в. у збиркама рукописне и староштампане књиге Нижегородског института*; С. В. Бураева и О. С. Василјева о *староштампаним издањима у Забајкаљу: географија, репертоар и функција егзистирања*. Ј. Е. Шустова је своје излагање посветила проблемима комплексног истраживања историјских извора, предговора и посвета у издањима *Љвовске братске штампарије с краја 16. до 17. вијека*, Н. П. Бондар је анализирао *ћириличка издања из 17. вијека у књижним фондovima Националне библиотеке Украјине "В. И. Вернад-*

ског", К. Томас је говорила о томе *како се староштампана ћириличка књига обрела у великобританска и ирска књигохранилишта*; И. М. Грицевска је коментарисала *патристику у репертоару Московског штампарији дореформног периода*; Л. А. Тимошина је говорила о *староштампаним издањима Уложенија из 1649. год. и судским заводима средином 17. вијека*; теме излагања осталих биле су ове: А. А. Гусева – *Издања Московске штампарије у периоду патријарха Никона*; Е. В. Градобожнова – *Часослов као књига за обучавање вјере и писмености (по материјалима московских штампаних издања прве половине 17. в.)*; М. В. Гусева – *Московски штампани свеци и историјска самосвијест руског народа. Дефинисање проблема*; И. В. Поздева – *Химна књиге. Књижна култура руских манастира на граници "новог времена"*; В. П. Пушков и Л. В. Пушков – *о пракси сакупљања података за тему "книжњий рынок Москвы 1636/37"*; А. В. Дадикина – *Радници Московске штампарије друге половине 17. вијека*; П. Е. Киселева – *Издања Почаевског Успенског манастира у одјељењу староштампаних и ријетких књига у Националној библиотеци Украјине*; Ј. А. Лабинцев – *Бјелоруски црквенословенски штампани текст из епохе позног барока "Житије св. Онуфрија Великог" 1696. године*; Н. А. Бесонова – *Извори попуњавања самарских хранилишта старопечатних књига (почетак 20. в.)*; Л. Г. Рева: *В. И Барвинок и његов "Преглед библиографије црквенословенских староштампаних књига"* (1925); М. С. Губанова: *Методика појединачног научног описа ћириличких штампаних књига у англојезичким каталозима посљедње четврти 20.*

вијека и В. Починска: *Електронска база података "Рукописних и старопечатаних књига ћириличке традиције Уралског региона"*.

У трећем блоку насловљеном: "историографски аспекти изучавања историје књиге" поднесена су 22 саопштења. Н. В. Николаев је говорио о почетку књижне културе Великог књажевства Литванског из епохе Гедимина и Олгерда; Л. Л. Шчавинска о словенској књижној култури западног пограничног краја Великог књажевства Литванског, Руског и Жемојтског; Е. В. Шуљгина – о киевско-печерском Патерику у саставу Великих Минеја Четих; П. А. Шамин – о покушају састављања тематских каталога инкунабула; Е. В. Повлешчикова и Е. А. Радзиховска реферисале су о издањима 15 и 16. вијека из колекције Р. М. Губе у књижном фонду Научне библиотеке Одеског универзитета; Н. А. Багровников о потпуној лутеровској Библији из 1541. године; А. А. Гусева, И. Л. Карпова и И. Ј. Фоменко су саопштили о првој руској новини "Ведомости" 1703-1727. године; М. А. Ермолаева говорила је о библиографским радовима 17. стољећа као изворима за проучавање историје руског издаваштва (по материјалима А. И. Богданова и Дамаскина); А. Ј. Самарин: говорио је о новим документима о првом власнику приватне штампарије у Русији И. М. Гартунге; Г. А. Фафурин бесједио је о историјату Императорске типографије на основу архивских докумената (1784-1800); Г. И. Смагина указала је на резултате школске реформе Катарине Друге према писању "Staats-Anzeigen"; Н. А. Зелењак-Ку-

дрејко говорио је о фонду одјељења ријетких књига ГПИБ као извору за историју Хомјакових; И. С. Зверева о књигама које се сматрају "забрањеним" - из историјеконфискације 1830. година у Пољском царству (према материјалима Архива Руске националне библиотеке); А. В. Стефанович: о издањима штампаним за живота разних аутора у књижном фонду Несвишке филијале Радзивилов 19-20. стољећа (у фонду Централне научне библиотеке Националне академије Бјелорусије); Н. Г. Патрушева – одломци о ревизији цензурних завода као извор за историју цензурног надзора у Русији у другој половини 19. и почетком 20. вијека; Л. А. Сорокина – Часопис "Библиограф" (1884-1914) као извор за изучавање књижне продукције у Русији. Дефинисање проблема; Е. Н. Савенко – Историја самоиздаштва: извори за изучавање; А. Гергова - истраживачко поље историје књиге у другој половини 20. вијека; Л. А. Дубровина – развитак кодико-лошких истраживања у Институту рукописа Националне библиотеке Украјине (1988-2003); И. И. Фролова – Књижна култура руске провинције друге половине 19. и почетка 20 вијека (историографски обзор); Н. А. Гринченко – Рудолф Минцлов, историчар Императорске народне библиотеке и В. И. Васиљев – Међународна размјена књига у другој четврти 18. вијека (према руским архивима и штампаним изворима).

Према томе, књига зборничког типа "Федоровские чтения, 2005" садржи 56 саопштења од којих су десет посвећена Е. Љ. Немировском.

Др Душан Ј. Мартиновић